

Αθανάσιος Καψάλης

Αναπληρωτής Καθηγητής Γενικής Εκκλησιαστικής Ιστορίας,
Ανωτάτη Εκκλησιαστική Ακαδημία Αθηνών

Οι Τριγλιανοί της Ραφήνας. Ιστορική και Εκκλησιαστική επισκόπηση*

Η ΤΡΙΓΛΙΑ, TİRİLYE ή ΖΕΥΤΙΝΒΑĞΙ (ΕΛΙΟΣΤΑΣΙ) βρίσκεται στην είσοδο του κόλπου της Κίου, στην Προποντίδα, 12 περίπου χιλιόμετρα δυτικά από τα Μουδανιά. Έχει ανεγερθεί αμφιθεατρικά ανάμεσα σε δύο λόφους και πριν από τη μικρασιατική καταστροφή την περιοχή που χαρακτηρίζεται ως δίγλωσση (ήταν σε χρήση η ελληνική και η τουρκική γλώσσα) κατοικούσαν κατά κύριο λόγο Έλληνες με μικρό ποσοστό Τούρκων¹. Η Τρίγλια εντάσσεται στη δυτική περιοχή της Μ. Ασίας, ευρισκόμενη πολύ κοντά στη φημισμένη για τις ιαματικές πηγές της Προύσα, στους πρόποδες του Ολύμπου της Βιθυνίας.

Σύμφωνα με προσωπική άποψη που εξέφρασε το 1934 ο Τρύφων Ευαγγελίδης: «*Η Τρίγλεια ούδεμίαν ένέχει αύτη καθ' έαυτήν έν τή έθνική ιστορία σπουδαιότητα, ούδέ τουλάχιστον γνωστή τυγχάνει τοίς περι τήν γεωγραφίαν και ιστορίαν διατρί-*

* [Σ-08: 06-10-2018 13:40 / Ε-20]

1. Για την Τρίγλια, βλ. “Τρίγλια”, όπου αναφορά σε πληθυσμό 6000 ατόμων, όλων Ελλήνων, γεγονός που δεν συνάδει με τις απογραφές πληθυσμού. Ενδεικτικά, ο Π. Κοντογιάννης αριθμεί τους κατοίκους της Τρίγλιας σε 4.500 εκ των οποίων το 10% ήταν Τούρκοι (Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, *Γεωγραφία της Μικράς Ασίας*, έκδ. Σύλλογος πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων, Ἀθήναι 1926, σελ. 224). Τη δεκαετία του 1870 η Τρίγλια διέθετε Επατάξιο σχολείο εγκύκλιας μόρφωσης, από το οποίο απεφοίτησε ο “*από Δράμας*” *Εθνομάρτυρας* μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος Καλαφάτης. Ν. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ “Χρυσόστομος. Ὁ Καλαφάτης. Μητροπολίτης Δράμας (1902-1910), *εἶτα Σμύρνης* (1910-1922). *Ἐθνομάρτυς*” *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία* 12 (1968) 411-7. Για την Τρίγλια, βλ. Η. ΤΣΙΠΕΡ, “*Διάφορα*”, *Σημειώσεις του Ηρακλή Μ. Τσίπερ: Κωνσταντινούπολη, Τρίγλια, Σμύρνη*, εκδ. ΠΑΚΕΘΡΑ, Ξάνθη 2006. Επίσης, βλ. “Τρίγλια” *Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν* 17 (1945) 829. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ καὶ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ “Τρίγλια” *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια* 23 (1933) 303. Α. ΜΗΛΛΑΣ, *Προποντίδα, “μια θάλασσα της Ρωμοσύνης”*, Αθήνα 1992, σελ. 42-3. Μ. Σ. ΡΕΚΑΚ, “*Zeytinbađı/Trilye Bizans Dönemi Kiliseleri*” *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 13 (1995) 314-6. Τ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ, “*Περὶ τινων ἀρχαιοτάτων βυζαντινῶν μονῶν ἐν Βιθυνίᾳ*” *Σωτήρ* 12 (1889) 94-5.

βουσιν...»² Με την ύστερη ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας η άποψη αυτή είναι μεμονωμένη, όχι μόνο λόγω του μεγάλου μεταναστευτικού κατορθώματος που συντελέστηκε, αλλά και από την πολύχρονη εκκλησιαστική ιστορία της πόλης, αφού διαχρονικά συνδέθηκε με τη μητρόπολη Προύσης.

Κατά τη δεκαετία του 1930 οι περισσότεροι πρόσφυγες θέλησαν να καταγράψουν τα στοιχεία της πρόσφατης ιστορίας τους, όπως ακριβώς τα έζησαν κατά τους χρόνους λίγο πριν τον ξεριζωμό τους. Ο πρωτοπόρος των ιστορικών που αναφέρονται στην Τρίγλια, Τρύφων Ευαγγελίδης, αναφέρει στην εποχή του ότι, όπως οι Μουδανιώτες εξέδωσαν εικονογραφημένο τόμο με τίτλο “*Από τὰ Μουδανιά και τὰ γύρω*” (Θεσσαλονίκη 1931, σελ. 347), όπως οι Κιανοί “*Τὰ κατὰ τὴν Κίον*” (Θεσσαλονίκη 1935) ή οι Θράκες τα “*Θρακικά*” (1930), έτσι και ο ίδιος αισθάνθηκε την ανάγκη να μην ξεχαστεί η πολίχνη του Κιανού κόλπου, η οποία προσέφερε τις λαμπρές μεσαιωνικές μονές Αγ. Στεφάνου του Χηνολάκκου, της Παντοβασιλίσσης, του Αγ. Ιωάννου του Θεολόγου (Πελεκπητής), των Πατέρων (Μηδικίου) και του Σωτήρος Χριστού (Βαθυρρύακος)³.

Ιδιαίτερη και πολύ πρωτότυπη γεωμορφολογική και ιστορική σύνδεση μεταξύ Τρίγλιας-Ραφήνας πραγματοποιεί η Επιστημονική Συνεργάτις του Δήμου Ραφήνας για την Τοπική Ιστορία, Άννα Μιχοπούλου στη δημοσίευσή της “*Ραφήνα και Τρίγλια. Χιζόντας ένα γεφύρι από το Αιγαίο στην Προποντίδα*”. Ξεκινώντας από καίρια σημεία της προσωπικής αφήγησης ενός από τους πρόσφυγες της Τρίγλιας, σημειώνει ότι την άνοιξη του 1923 οι Τριγλιανοί που βρίσκονταν προσωρινά στα μουράγια του Πειραιά, κάποιοι μάλιστα εγκατεστημένοι στο παλιό μηχανουργείο “*Μαλικούτη*”, έμαθαν από τους ήδη μόνιμα εγκατεστημένους στην Αθήνα αδελφούς Σταυρίδη για ένα μεγάλο τσιφλίκι που βρισκόταν 27 χλμ. μακριά από την Αθήνα. Το έλεγαν Ραφήνα, ήταν παραθαλάσσιο, είχε αμπέλια και μερικές ελιές και το κλίμα ήταν καλό. Κάποια μέρα του Μαΐου του 1923 οι Τριγλιανοί ξεκίνησαν το ολοήμερο οδοιπορικό τους προς τη Ραφήνα. Το βράδυ διανυκτέρευσαν στο ξενοδοχείο κοντά στην ακτή και την επόμενη ημέρα συζήτησαν με τους ψαράδες της περιοχής, ανηφόρισαν στις πλαγιές, είδαν τα αμπέλια, τον κάμπο, τα χωράφια, τα δάση, τα υποστατικά των κολίγων και τις αποθήκες του τσιφλικιά Σκουζέ, τα πατητήρια, τους στάβλους, το γνωστό Μεγάλο Ρέμα και τα μικρότερα της Ραφήνας. Τα χαρακτηριστικά του τόπου προέλευσής τους ήταν πανομοιότυπα με αυτά της Ραφήνας, ακόμα και το λιμάνι και η κωροθεσία της σε σχέση με το αθηναϊκό άστυ και το μεγάλο

2. Τ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ, *Βρύλλειον-Τρίγλεια: Ιστορική και Γεωγραφική Μελέτη από τοῦ Ε΄ αἰῶνος π.Χ. μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς*, ἐκδ. τύποις Ε. Ἰ. Χατζηϊωάννου, Ἐν Ἀθήναις 1934, σελ. 9 (Στο εἶξής: Τ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ, *Τρίγλεια*).

3. Τ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ, *Τρίγλεια*, σελ. 5-6.

λιμάνι του επινείου της Αθήνας και αντίστοιχα της Τρίγλιας μ' εκείνα της Προύσης και της Κωνσταντινούπολης⁴.

Αυτά είδαν τότε οι Τριγλιανοί και επέλεξαν να εγκατασταθούν μόνιμα, εκεί που σε πείσμα των καιρών οργάνωσαν τη ζωή τους γύρω από το νέο ναό της Παντοβασίλισσας, σε μια νέα εκκλησιαστική μητρόπολη που ιδρύθηκε, για να τους θυμίζει τα μέρη που γεννήθηκαν και ξερριζώθηκαν. Τι είχε προηγηθεί όμως αυτής της μετεγκατάστασης και ποιες οι χριστιανικές ρίζες αυτών των ανθρώπων; Ξεκινώντας τη μελέτη μας εντυπωσιαστήκαμε από την πληθώρα των ευρημάτων, τα οποία ήταν αδύνατο να παρουσιαστούν σε μια εισήγηση και εξίσου αδύνατο να παρατεθούν σε λίγες σελίδες. Για τον λόγο αυτό εδώ προβαίνουμε σε σύντομο εκκλησιαστικοϊστορικό περίγραμμα σχεδιάζοντας την έκδοση ad hoc μονογραφίας στο εγγύς μέλλον.

1. Περίγραμμα εκκλησιαστικής ιστορίας της μητροπολιτικής περιφέρειας Προύσης

A. Οι πρώτοι δέκα αιώνες της εκκλησιαστικής ανάπτυξης

Η Τρίγλια σε όλη τη διάρκεια των χριστιανικών χρόνων συνδέθηκε άρρηκτα με τη μητρόπολη Προύσης. Ο χριστιανισμός διαδόθηκε νωρίς στην Προύσα όπως και σε ολόκληρη τη Βιθυνία από τους πρωτοκορυφαίους Ανδρέα και Πέτρο, με πρώτους μάρτυρες έως τον Δ΄ αιώνα, τους: Αλέξανδρο, Ακάκιο, Μένανδρο και Πολύσινο. Ακολουθεί ο επίσκοπος Πατρίκιος ενώ είναι βέβαιη η συμμετοχή των επισκόπων Προύσης στις Α΄, Β΄, Γ΄ Οικουμενικές Συνόδους [(Γεώργιος (325 Νίκαια), Ευστάθιος (381 Κωνσταντινούπολη), Πέτρος (431 Έφεσος)]. Με τη χειροτονία του Προύσης Στεφάνου ολοκληρώνεται το Αγιολόγιο των πρώτων πέντε χριστιανικών αιώνων⁵.

4. Α. ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΥ, «Ραφήνα και Τρίγλια. Χτίζοντας ένα γεφύρι από το Αιγαίο στην Προποντίδα», στο: [ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Δ. ΣΤΕΦΑΝΗΣ (επιστ. επιμ.), *Πρακτικά 9^{ης} Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ. Αττικής: Λαύριο Αττικής, 13-16 Απριλίου 2000, Εταιρεία Μελετών Νοτιοανατολικής Αττικής*, εκδ. ΑΩ], Καλύβια Θορικού Αττικής 2008, 253-75 (253-4).

5. Μ. ΓΕΔΕΩΝ, «Βυζαντινόν Έορτολόγιον. Μνήμαι τῶν Ἁγίων κατὰ μῆνας» Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος, *Σύγγραμμα Περιοδικόν* 25 (1893-1894), 144-320 (202, 208). (Στο εξής: Μ. ΓΕΔΕΩΝ, «Βυζαντινόν Έορτολόγιον»). Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπική Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Αἱ ἐντὸς τῆς Τουρκίας Μητροπόλεις κατὰ τὸν 20ὸν αἰῶνα*, Ἐκδοτικός Οἶκος Ἀδελφῶν Κυριακίδη ΑΕ, Θεσσαλονίκη 1996², σελ. 234, 240. (Στο εξής: Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπική Ἱστορία*). Επίσης, βλ. Ν. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, «Προῦσα», *Θρησκευτική καὶ Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια* 10 (1966) 675-9 (678-9). (Στο εξής: Ν. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, «Προῦσα») Πρβλ. Α. ΠΑΛΛΗΣ, «Προῦσα», *Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια* 20 (1932) 809-10 (810). (Στο εξής: Α. ΠΑΛΛΗΣ, «Προῦσα»). Οι επίσκοποι Προύσης εκλέγονταν και χειροτονούνταν από τον μητροπολίτη Νικομηδείας. Δ. ΓΟΝΗΣ, «Νίκαια, ἡ μητρόπολη τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Βιθυνίας» στο: [ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΙΚΑΙΑΣ, Ἐπιμέλεια Γραφείου Τύπου καὶ Δημοσίων Σχέσεων, *Νίκαια: Ἱστορία-Θεολογία-Πολιτισμὸς 325-1987*, ἐκδ. Ἱερά Μητρόπολις Νικαίας], Νίκαια 1988, 13-48 (22-3).

Στους δύο επόμενους αιώνες η επισκοπή ακολουθεί τη συνήθη ανάπτυξη μιας μικρής επισκοπής και απαντώνται τα ονόματα του Θεοκτίστου (553), που παρεκάθισε στην Ε΄ Οικουμενική Σύνοδο, του Κοσμά (610-642), του Δομετίου (680) και του μετέχοντος στην ΣΤ΄ Οικουμενική Σύνοδο (18η Πράξη) Θεουπόλεως-Προύσης, Πολυχρονίου (680)⁶.

Η χριστιανική κοινότητα της Τρίγλιας ήταν ήδη ανεπτυγμένη από την προεικονομαχική περίοδο. Από το 709 και εξής χρονολογείται ο ναός του Αγ. Ιωάννου του Θεολόγου της Πελεκπητής, που στα χρόνια της Εικονομαχίας οι μοναχοί του διακρίθηκαν για την εικονόφιλη δράση τους⁷. Μεταξύ των διωκθέντων και μαρτυρησάντων συγκαταλέγεται ο εκ Καππαδοκίας ιδρυτής της ομώνυμης μονής Χηνολάκκου της Τρίγλιας, Άγ. Στέφανος ο Νέος (τέλη Η΄ αι.-764)⁸. Τον Στέφανο διαδέχθηκαν ως ηγούμενοι της μονής οι: Θεοσπύριτος (766), Ιλαρίων ο νέος εκ Καππαδοκίας (787)⁹, ενώ λίγο πριν (783) μνημονεύεται ως επίσκοπος Προύσης ο Θεόφιλος ή Θεόδωρος (783)¹⁰. Στα 793 ανάγεται η κατασκευή του ναού του Αγίου Στεφάνου του Νέου (σημ. Fatih Camii) προς τιμήν του Αγίου¹¹, ενώ στα χρόνια που θα ακολουθήσουν ως ηγούμενοι της μονής Αγ. Ιωάννου της Πελεκπητής μνημονεύονται οι: Μακάριος (805-820) και Σέργιος ο Έγκλειστος (820- ;)¹².

Η ίδρυση της μονής των Αγ. Πατέρων του Μηδικίου στην Τρίγλια, όπου σύμφωνα με την παράδοση εγκαταστάθηκαν οι πατέρες με το τέλος της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου, συνδέεται με την ανάπτυξη του πνευματικού βίου. Η μονή ιδρύθηκε από

6. Β. ΚΑΝΔΗΣ, *Ἡ Προῦσα, ἦτοι, ἀρχαιολογική, ἱστορική, γεωγραφική καὶ ἐκκλησιαστικὴ περιγραφή αὐτῆς*, ἐκδ. Γ. Σταυριανοῦ, Ἐν Ἀθήναις 1883, σελ. 133. (Στο εξής: Β. ΚΑΝΔΗΣ, *Ἡ Προῦσα*). Πρβλ. Ν. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, *“Προῦσα”*, 675-9 (678-9).

7. L. BRUBAKER και J. HALDON, *Byzantium in the Iconoclastic Era c. 680-850: A history*, εκδ. Cambridge University Press, Cambridge, New York 2011, σελ. 300 κ.εξ. (Στο εξής: L. BRUBAKER και J. HALDON, *Byzantium in the Iconoclastic Era*). Πρόσφατη αρχαιολογική μελέτη υπό SERAP YİNSEL και Μ. SACİT PEKAK, *Tirilye (Zeytinbağı): Hagios Ioannes Theologos Pelekete manastiri kilisesi*, εκδ. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Istanbul 2018.

8. Μ. ΓΕΔΕΩΝ, *“Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον”* 144-320 (154). Ε. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ, *“Στέφανος ὁ τοῦ Χηνολάκκου”*, *Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια* 22 (1933) 370.

9. L. BRUBAKER και J. HALDON, *Byzantium in the Iconoclastic Era*, σελ. 300-2.

10. Ν. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, *“Προῦσα”*, 675-9 (678-9 ὅπου σχετικὴ βιβλιογραφία). Διπλὴ ονομασία παραθέτει και ὁ Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπικὴ Ἱστορία*, σελ. 241.

11. Εγγεγραμμένοι σταυροειδῆς με τρούλο, αποτέλεσε προδρομικὸ για τὴν εποχὴ τοῦ τετράγωνο ναό, με ἀπόλυτη ἰσορροπία τῶν προεκτάσεών του, μιμούμενος τὴν κατασκευὴ ἄλλων, μεγαλύτερων ναῶν τῆς βασιλεύουσας. R. OUSTERHOUT, *Eastern Medieval Architecture. The Building Traditions of Byzantium and Neighboring Lands*, εκδ. Oxford University Press, Oxford, New York 2019, σελ. 249, 257. (Στο εξής: R. OUSTERHOUT, *Eastern Medieval Architecture*).

12. L. BRUBAKER και J. HALDON, *Byzantium in the Iconoclastic Era*, σελ. 300-2, 395, 401, 418, 424.

τον Νικηφόρο το 806¹³, μετέπειτα Πατριάρχη. Στα 879 μνημονεύεται ο Προύσης Νικήτας, που μετείχε στη φωιανή Σύνοδο της Κωνσταντινούπολης¹⁴.

Στις αρχές του 9ου αιώνα ο όσιος Βασίλειος ιδρύει στην Τρίγλια τη μονή του Βαθέος Ρύακος, της οποίας τα εγκαίνια εορτάζονται στις 13 Ιανουαρίου¹⁵, ενώ την 1η Ιουλίου εορτάζεται η μνήμη του Οσίου Βασιλείου, κτήτορα της μονής¹⁶. Τον διαδέχθηκαν ο εκ Καππαδοκίας Πέτρος ο ευλαβής¹⁷, ο εκ Λυκαονίας Λουκάς¹⁸, ο Όσιος Ιάκωβος ο Οικονόμος¹⁹ και τον 11ο αιώνα ο εκ Καππαδοκίας Ιγνάτιος²⁰. Ο τελευταίος ίδρυσε στην Τρίγλια τις μονές του Προφήτου Ηλίου του Θεοβίτου, των Αγίων Αποστόλων και του Ταξιάρχη Μιχαήλ²¹. Ο 11ος αιώνας κατακλείεται με τον επίσκοπο Προύσης Λέοντα²².

B. Η σταθερή πορεία μέχρι την Άλωση (1453)

Τον 10ο αιώνα μνημονεύεται ο “Κοσμᾶς, ἐπίσκοπος Προυσίας δεκάτου αἰῶνος” και ενδεχομένως τότε η Προύσα προήχθη σε μητρόπολη²³. Στις αρχές του 11ου αιώνα απαντάται ο Μάξιμος²⁴ και μετά από αυτόν ο Προύσης Λέων (1232)²⁵. Το 1256

13. H. HASLUCK, *Cyzicus, Being some account of the history and antiquities of that city, and of the district adjacent to it, with the Towns of Apollonia ad Rhyncadum, Miletupolis, Hadrianutherae, Priapus, Zeleia etc.*, εκδ. Cambridge University Press, Cambridge 1910, σελ. 60 υποσ. 4 και σελ. 61 υποσ. 1. (Στο εξής: F. HASLUCK, *Cyzicus*).

14. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπική Ἱστορία*, σελ. 241. Για τη Σύνοδο, βλ. Β. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Πτυχές της Βυζαντινῆς και Εκκλησιαστικῆς Ἱστορίας*, σειρά: Collecta Academica -10, εκδ. Ostracon Publishing, Θεσσαλονίκη 2014, σελ. 136 κ.εξ. όπου σκετ. Βιβλιογραφία. (Στο εξής: Β. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Πτυχές*).

15. Μ. ΓΕΔΕΩΝ, “Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον”, 144-320 (154).

16. Μ. ΓΕΔΕΩΝ, “Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον”, 144-320 (218).

17. F. HASLUCK, *Cyzicus*, σελ. 62 υποσ. 3.

18. Μ. ΓΕΔΕΩΝ, “Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον”, 144-320 (262).

19. F. HASLUCK, *Cyzicus*, σελ. 62 υποσ. 5.

20. Μ. ΓΕΔΕΩΝ, “Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον”, 144-320 (268-9).

21. Βλ. F. HASLUCK, *Cyzicus*, σελ. 62, όπου στην υποσ. 6 αναφέρεται η ύπαρξη παλαιότερης μονῆς του Προφήτου Ηλίου στην ίδια περιοχή.

22. Β. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ, “Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι”, *Ἐπετηρὶς τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 12 (1936), 139-238 (214). (Στο εξής: Β. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ, “Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι”).

23. Β. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ, “Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι”, 139-238 (214).

24. Β. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ, “Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι”, 139-238 (214). Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπική Ἱστορία*, σελ. 241.

25. MIKLOSICH F. et MÜLLER I., *Acta Patriarchatus Constantinopolitani, [...] e Codicibus Manuscriptis Bibliothecae Palatinae Vindobonensis, sumptus praebentae Caesarea Scientiarum Academia, Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi Sacra et Profana*, τ. 1-2, εκδ. Carolus Gerold, Vindobonae 1860-62. (Στο εξής: MM). MM I, No 13, 59-66 (65²⁷). Μέχρι τότε ο δεσπότης της Ηπείρου ανταγωνιζόταν τον αυτοκράτορα της Νίκαιας και παρότι το 1232 φάνηκε πως το δεσποτάτο της Ηπείρου υποχωρεί, εντούτοις η διαμάχη συνεχίστηκε. Β. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, *Πτυχές*, σελ. 290.

τον μητροπολιτικό θρόνο της Προύσης κοσμήει ο Νικόλαος²⁶, ενώ μεταξύ των ετών 1282-1328 μνημονεύεται “Ο ταπεινός μητροπολίτης θεουπόλεως Προύσης και υπέρτιμος Νικόλαος”²⁷. Ακολουθεί ο αγνώστου ονόματος μητροπολίτης Προύσης (1329-1331)²⁸. Το 1336 ανεγείρεται ο ναός της Παντοβασιλίσσας²⁹, ενώ στα 1354-1355 ο αιχμάλωτος των τούρκων στην Προύσα, Γρηγόριος Παλαμάς, αναφέρεται στο ακμαίο ηθικό της τοπικής Εκκλησίας³⁰.

Στα 1378 μνημονεύεται ως πατριαρχικός έξαρχος Τριγλ(ε)ίας ο ιερομόναχος Μύρων³¹. Στη συνέχεια την πνευματική ευθύνη της Προύσης αναλαμβάνει προσωρινά ο Αλέξιος Νικαίας (1381)³². Τον Δεκέμβριο του 1386 η επισκοπή Προύσης ανασυστάθηκε, ενώ επιπλέον, “...έδόθησαν έξαρχικώς τῷ ιερωτάτῳ μητροπολίτῃ Προύσης καὶ υπερίμῳ τὸ Κοιτάειον καὶ ἡ ένορία αὐτοῦ πᾶσα”³³. Τον Δεκέμβριο του 1401 εμφανίζεται Αγνώστου ονόματος μητροπολίτης Προύσης³⁴ και το 1416 ο Προύσης Θεοδώρητος (1416)³⁵.

26. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπικὴ Ἱστορία*, σελ. 241.

27. *MM I*, No 3, 3-6 (5²¹⁻²). Πρβλ. J. DARROUZÈS, *Le Registre Synodal du Patriarcat Byzantin au XIVe Siècle. Étude Paléographique et Diplomatique*, σειρά: Archives de l'Orient Chrétien -12, έκδ. Institut Français d'Études Byzantines, Paris 1971, σελ. 344-6. (Στο εξής: J. DARROUZÈS, *Le Registre Synodal*).

28. J. DARROUZÈS, *Le Registre Synodal*, σελ. 346.

29. P. KUNIHOLM και C. STRIKER, “Dendrochronological Investigations in the Aegean and Neighboring Regions, 1983-1986”, *Journal of Field Archaeology* 14:4 (1987) 385-98 (396, Πίνακας 2). Για την αρχιτεκτονική του ναού, βλ. Σ. ΜΑΜΑΛΟΥΚΟΣ, “Παρατηρήσεις στην αρχιτεκτονική του Ναού τῆς Παναγίας Παντοβασιλίσσας στην Τρίγλια τῆς Βιθυνίας”, *Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* 26 (2005), 51-62.

30. Χ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗΣ, “Ἑλληνικὴ Κοινότητα Προύσας”, 9-50 (12). Πρβλ. Α. PHILLIPIDIS-BRAAT, “La captivité de Palamas chez les Turcs. Dossier et commentaire”, *Travaux et Memoires* 7 (1979) 145.

31. M. VOGEL και V. GARDTHAUSEN, *Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance*, σειρά: Beiheft zum Zentralblatt für Bibliothekswesen -33, έκδ. Otto Harrassowitz, Leipzig 1909, σελ. 110.

32. *MM II* No 343, σελ. 25¹⁻⁵. Πρβλ. J. DARROUZÈS, *Le Registre Synodal*, σελ. 373.

33. *MM II*, No 386, σελ. 90¹⁻³. Πρβλ. J. DARROUZÈS, *Les Regestes des Actes du Patriarcat de Constantinople*, τ. I: *Les Actes des Patriarches. Παρ. VI: Les Regestes de 1377 à 1410*, σειρά: *Le Patriarcat Byzantin -I*, έκδ. Institut Français d'Études Byzantines, Paris 1979, No 2806. (Στο εξής: DARROUZÈS, *Les Regestes*, τ. I, παρ. VI).

34. *MM II*, No 681, σελ. 561²⁻³. Πρβλ. J. DARROUZÈS, *Les Regestes*, τ. I, παρ. VI, No 3244.

35. Μητρ. ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ τοῦ ἀπὸ Μ. Πρωτοσυγκέλων, “Κατάλογος τῶν Χειρογράφων τῆς ἐν Χάλκῃ Μονῆς τῆς Παναγίας”, *Ἐπετηρὶς τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 12 (1936), 285-316 (311-2).

Γ. Από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης μέχρι το 1922

Μετά την Άλωση μνημονεύονται οι μητροπολίτες Προύσης: Μητροφάνης (1467)³⁶, Νεόφυτος (1477)³⁷, Μακάριος (1484)³⁸, Άγνωστος (1498)³⁹, Γρηγόριος (1550-1585)⁴⁰, Νεόφυτος (1589-1593)⁴¹, Γρηγόριος (1595 β' αρχιερατεία)⁴² και Ιερεμίας (1600)⁴³.

Τον ΙΖ' αιώνα απαντώνται οι μητροπολίτες Προύσης: Ιωσήφ (1605-1634)⁴⁴, Μακάριος (1630)⁴⁵, Ιωάσαφ (Μάϊος 1631)⁴⁶, Χρύσανθος (1634-1643)⁴⁷ και Κλήμης

36. V. LAURENT, "Les Premiers Patriarches de Constantinople sous domination turque (1474-1476). Succession et chronologie D'après un catalogue inédit" *Revue des Études Byzantines* 26 (1968) 229-63 (257 υποσ. 115) και M. PHILIPPIDES και W. HANAK, *The Siege and the Fall of Constantinople in 1453: Historiography, Topography, and Military Studies*, εκδ. Routledge, London - New York 2016², σελ. 82-6. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Επισκοπική Ιστορία*, σελ. 241.

37. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Επισκοπική Ιστορία*, σελ. 241.

38. Ε. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ, *Εκκλησιαστικά Σύλλεκτα, έκ του Ήγεμονικού τυπογραφείου, έν Σάμω* 1891, σελ. 34-5, ύπογραφή στη σελ. 35¹⁶ (Στο εξής: Ε. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ, *Εκκλησιαστικά Σύλλεκτα*). Πρβλ. Χ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗΣ, "Ελληνική Κοινότητα Προύσας", 9-50 (28).

39. Ε. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ, *Εκκλησιαστικά Σύλλεκτα*, σελ. 35-43, ύπογραφή στη σελ. 43⁹.

40. Ε. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, "Η πατριαρχεία (-sic πατριαρχία) του Διονυσίου Β' σέ μιá παραλλαγή του Ψευδο-Δωροθέου", *Θσαυρίσματα* 1 (1962), 153 στ. 350. Πρβλ. Χ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗΣ, "Ελληνική Κοινότητα Προύσας", 9-50 (28).

41. É. LEGRAND, *Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs aux XVe et XVIe siècles*, τ. 4, εκδ. J. Maisonneuve, Paris 1906, σελ. 302-3. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΚΕΡΑΜΕΥΣ, *Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη ήτοι γενικός περιγραφικός κατάλογος [...] Έλληνικού Φιλολογικού Συλλόγου*, τ. 2, έκδ. Τύποις Σ. Ί. Βουτυρά, Έν Κωνσταντινουπόλει 1884, σελ. 73-5. Επίσης, βλ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ, *Μητροπολίτης Ήλιουπόλεως και Θεϊρών, Φωτίειος Βιβλιοθήκη ήτοι Έπίσημα και Ίδιωτικά έγγραφα και άλλα μνημεία σχετικά πρὸς τήν Ιστορίαν του Οίκουμενικού Πατριαρχείου*, τ. 1, έκδ. Τύποις 'Φαζιλέτ' Τάσσου Βακαλοπούλου, Έν Κωνσταντινουπόλει 1933, σελ. 134. (Στο εξής: Γ. ΑΡΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ, *Φωτίειος*).

42. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Επισκοπική Ιστορία*, σελ. 241.

43. Γ. ΑΡΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ, *Φωτίειος*, σελ. 136-7. Π. ΤΣΙΜΑΝΗΣ, *Άπό ύψηλή σκοπιά οί Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως*, τ. Α': *Περίοδος 1453-1774*, Άθήναι 1984, σελ. 169-73.

44. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ, *Νομική Συναγωγή*, σελ. 236, 383. Κ. ΣΑΘΑΣ, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, τ. Γ', έκδ. Τύποις του Χρόνου, Έν Βενετία 1872, σελ. 553. (Στο εξής: Κ. ΣΑΘΑΣ, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, τ. Γ'). Α. ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ, *Έκκλησιαστικῶν και Πολιτικῶν τῶν εἰς Δώδεκα: Βιβλίον Η', Θ' και Ι'*, ήτοι *Τὰ Μετά τήν Άλωσην (1453-1789)*, Έκ χειρογράφου άνεκδότου τῆς ἱεράς μονῆς του Σινᾶ, έπιμ. Αρχιμ. Γερμανού Άφθονίδου Σιναΐτου, έκδ. Τυπογρ. Ί. Α. Βρετου, έν Κωνσταντινουπόλει 1870, σελ. 127³⁰. (Στο εξής: Α. ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ, *Τὰ Μετά τήν Άλωσην*).

45. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ, "Άνέκδοτα πατριαρχικά γράμματα έκ τῶν αρχείων τῆς Ί. Μ. Λαύρας" *Έκκλησιαστική Άλήθεια* 24 (1904), 183. Πρβλ. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Επισκοπική Ιστορία*, σελ. 241.

46. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, "Ιστορικά μνημεία του Άθω", *Έλληνικά* 3 (1930) 52.

47. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ, *Νομική Συναγωγή*, σελ. 383.

(1643-1655)⁴⁸. Επί αρχιερατείας Κλήμεντος (1652), η Τρίγλια και το χωριό Ελεγκμοί καθίστανται με σιγίλλιο Πατριαρχικά Σταυροπήγια⁴⁹. Ακολουθούν οι μητροπολίτες Προύσης: Παρθένιος (1655-1657)⁵⁰, “Προύσης και Τριγλίας” Μελέτιος (1657-1658)⁵¹, Γαβριήλ (1658-1659)⁵², Διονύσιος ο Βαρδαλής (1659-1662)⁵³, ο από θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, Προύσης Παρθένιος “Χουμκούμης ή Μογγίλαος” (β’ αρχιερατεία 1662-1663)⁵⁴, ο πρώην Προύσης Μελέτιος (1663-1666)⁵⁵, Άνθιμος (1666-1672), Καλλίνικος (1672-1688)⁵⁶. Τον Ιούνιο του 1675 ο Πατριάρχης Παρθένιος Δ’ απολύει “...σιγίλλιον περῑ σταυροπηγιακῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ Τριγλίας μοναστηρίου τῶν Πατέρων τοῦ ὀνομαζομένου Μηδικίου”⁵⁷ και ένα χρόνο αργότερα (1676) ο John Convel, ιερέας του Άγγλου πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη, επισκέφθηκε το ναό της Παντοβασίλισσας στην Τρίγλια⁵⁸, τη μονή των Αγ. Πατέρων του Μηδικίου που αριθμούσε 25 μοναχούς και τη μονή Αγ. Ιωάννου του Θεολόγου της Πελεκητής που αριθμούσε 20 μοναχούς και ήταν Σταυροπηγιακή⁵⁹. Ακολουθεί ο “Προύσης, Μουντανίων, και τριγλίας τε υπέρτιμος” Κύριλλος (1689-1724), που επί εποχής του αγιογραφείται και πάλι ο ναός της Παντοβασίλισσας⁶⁰. Στα 1715 το *Συνταγμάτιον* του Χρυσάνθου Ιεροσολύμων συμπεριλαμβάνει στη 13η θέση μετά τον μητροπολίτη Αμασείας, τον Προύσης, που εξακολουθεί να φέρει τον τίτλο:

48. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ, *Νομική Συναγωγή*, σελ. 172-3, 327. Ο Β. Σταυρίδης δίνει ως ημερομηνία τον Ιανουάριο του 1641. Βλ. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπική Ἱστορία*, σελ. 241.

49. Κ. ΣΑΘΑΣ, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, τ. Γ’, σελ. 587.

50. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ, *Νομική Συναγωγή*, σελ. 294, 327.

51. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ, *Νομική Συναγωγή*, σελ. 323.

52. Α. ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ, *Τὰ Μετὰ τὴν Ἄλωσιν*, σελ. 160. Περαιτέρω, βλ. Ε. ΒΑΥΡΑΚΤΑΡ ΤΕΛΛΑΝ, *The Patriarch and the Sultan: The Struggle for Authority and the Quest for Order in the Eighteenth-Century Ottoman Empire*, (Διδακτορική Διατριβή υποβληθείσα στο Τμήμα Ιστορίας του Πανεπιστημίου İhsan Doğramacı Bilkent), *αυτοέκδοση*, Ankara 2011, σελ. 77-8. (Στο εξής: Ε. ΒΑΥΡΑΚΤΑΡ ΤΕΛΛΑΝ, *The Patriarch and the Sultan*).

53. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ, *Νομική Συναγωγή*, σελ. 341. Α. ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ, *Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν*, σελ. 160. Πρβλ. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπική Ἱστορία*, σελ. 241.

54. Α. ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ, *Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν*, σελ. 523. Κ. ΚΟΥΜΑΣ, *Ἱστορία τῶν Ἀνθρωπίνων Πράξεων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἕως τῶν ἡμερῶν μας, ἐκ παλαιῶν ἀπανθισθεῖσαι, και τὰ νεώτερα ἐξ ἀρίστων Γερμανῶν ιστοριογράφων ἐλευθέρως μεταφρασθεῖσαι* ὑπὸ Κ. Μ. Κούμα, τ. 8, *Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἀντωνίου Αὐκούλου, Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας*, σελ. 532.

55. Χ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗΣ, “Ἑλληνική Κοινότητα Προύσας”, 9-50 (30).

56. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπική Ἱστορία*, σελ. 241.

57. Κ. ΣΑΘΑΣ, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, τ. Γ’, σελ. 601.

58. F. HASLUCK, *Cyzicus*, σελ. 59: “The panel of ‘opus sectile’ pavement mentioned by still remains”.

59. Η. HASLUCK, *Cyzicus*, σελ. 61 ὑποσ. 7. Πρβλ. Κ. ΣΑΘΑΣ, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, τ. Γ’, σελ. 594, αναφερόμενος στην σταυροπηγιακή ανακρήρυξη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1658.

60. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπική Ἱστορία*, σελ. 241. C. MANGO και Ι. ŠEVČENKO, “Some Churches and Monasteries”, 235-77 (239-40).

“Ο Προύσης, Μουντανίων, καὶ τριγλίας, τε ὑπέριμος”⁶¹. Το 1751 μνημονεύεται ο καθηγούμενος της μονής των Αγ. Πατέρων Μηδικίου, Γρηγόριος⁶².

Ακολουθούν οι μητροπολίτες Προύσης: Γρηγόριος (; - 1748), Πανάρετος (; -1759), Μελέτιος (1760-1777), που επί εποχής του (1770) κάνκε μέρος της μονής των Αγίων Πατέρων του Μηδικίου⁶³. Το 1801, επί Ανθίμου Προύσης (1777-1807), η μονή Μηδικίου ανακαινίζεται μετά από νεώτερη πυρκαϊά⁶⁴. Στη συνέχεια μνημονεύονται οι μητροπολίτες Προύσης: Θεόφιλος (; - 1782), Ιωαννίκιος (1807-1817), Πανάρετος (1817-1821), Γεράσιμος (1821-1824), Νικόδημος (1824-1833), Νικόδημος (1824-1833), Άνθιμος (1833-1837), Χρυσανθος (1837-1846), Κωνσταντίνος (1846-1870), Νικόδημος (1870-1886), Ναθαναήλ (1886-1908) και Δωρόθεος (1908-1921).

Στους πρώτους μάρτυρες της Προύσης και της Τρίγλιας προσίθεται από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης οι Νεομάρτυρες: μητροπολίτης Προύσης και Οικουμενικός Πατριάρχης Γαβριήλ Β΄ (†1657), μητροπολίτης Προύσης Παρθένιος και Οικουμενικός Πατριάρχης (†1685), μητροπολίτης Προύσης και Οικουμενικός Πατριάρχης Καλλίνικος Β΄ (†1702), μητροπολίτης Προύσης και Οικουμενικός Πατριάρχης Άνθιμος ΣΤ΄ (†1873) και οι Εθνομάρτυρες: μητροπολίτης Προύσης και Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντίνος ΣΤ΄ (1925), μητροπολίτης Προύσης Δωρόθεος (1921) και ο εκ Τριγλίας μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος⁶⁵.

2. Η προσφυγική μετεγκατάσταση

Στα 1880 ξέσπασε το προνομιακό ζήτημα των Ελλήνων στην Τουρκία. Το ζήτημα σύμφωνα με ερευνητές εξελίχθηκε χρονικά σε τρεις φάσεις: α) Στη δεκαετία του 1880, β) στη δεκαετία του 1890 και γ) στην περίοδο των νεότουρκων, με πρωταγωνιστή τον από Ηρακλείας Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, Γερμανό Ε΄⁶⁶. Έρευνα

61. ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ, *Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, Συνταγματίων. Περί τῶν Ὀφφικίων, κληρικῶν καὶ Ἀρχοντικῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας Ἐκκλησίας, καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν, διαιρέσεώς τε καὶ τάξεως τῆς πάλαι καὶ νῦν, καὶ ἐτέρων τινῶν πάνυ ἀναγκαίων τοῖς ἐγκαταλεγμένοις τῷ Κλήρῳ, καὶ αὐτοῖς Ἀρχιερεῦσι, [...] αἰσίως ἐπισφραγιζούση*, Τεργόβυστον 1715, σελ. 67.

62. Απαντάται το όνομά του σε Ευαγγέλιο που χρησιμοποιούσε το 1751. Λ. ΤΟΣΚΑ-ΖΑΧΑΡΩΦ, “Παλαιά εκκλησιαστικά έντυπα των ναών της Ν. Τρίγλιας Χαλκιδικής”, *Μακεδονικά* 29 (1994), 39-86 (53).

63. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπική Ἱστορία*, σελ. 242. Πρβλ. Η. HASLUCK, *Cyzicus*, σελ. 61.

64. Η. HASLUCK, *Cyzicus*, σελ. 61.

65. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ἐπισκοπική Ἱστορία*, σελ. 242-3.

66. Π. ΒΟΥΤΟΥΡΗΣ, *Ο Ελληνοισμός στον 19ο αιώνα: Ιδεολογικές και Αισθητικές Αναζητήσεις*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2006, σελ. 63. Πρβλ. Χ. ΕΞΕΡΤΖΟΓΛΟΥ, “Το Προνομιακό Ζήτημα”, *Τα Ιστορικά* 16 (1992), 65-84. Για τη διαχρονική επίδοση των προνομίων, βλ. Π. ΚΟΝΟΡΤΑΣ, “Η εξέλιξη των Εκκλησιαστικών Βερατίων και το Προνομιακό ζήτημα”, *Τα Ιστορικά* 9 (1988), 259-86.

ποσότωσης χριστιανικών πληθυσμών στις παράκτιες περιοχές της Βορειοδυτικής Ανατολίας [απογραφή Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi (Bursa H. 1297, 1311, 1314, 1319, 1320)], κατά την απογραφή του 1890/1 περιλαμβάνεται η Τρίγλια με ποσοστό Χριστιανών 96% έναντι του συνολικού πληθυσμού, κατά την απογραφή του 1893/4 την Τρίγλια κατοικεί ποσοστό Χριστιανών 94% έναντι του συνολικού πληθυσμού⁶⁷ ενώ το ίδιο σταθερό ποσοστό Χριστιανών (94%) έναντι του συνολικού πληθυσμού διαπιστώνεται και κατά την απογραφή του 1898/9⁶⁸.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο από ετών προετοιμαζόταν για τις επερχόμενες εξελίξεις μετεγκατάστασης. Διατυπώθηκαν δύο απόψεις: α) Η εκκλησιαστική υπαγωγή όλων των ελληνικών κοινοτήτων της Διασποράς στη δικαιοδοσία της Εκκλησίας της Ελλάδος⁶⁹, και β) Η παραμονή των ελληνικών κοινοτήτων της Διασποράς στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου για λόγους νηικού γοήτρου⁷⁰. Με τον Πατριαρχικό Τόμο του 1908 εκχωρήθηκε στην Εκκλησία της Ελλάδος η εκκλησιαστική δικαιοδοσία επί των ενοριών που είχαν ιδρυθεί στη διασπορά⁷¹, κίνηση που συνδεόταν με τη γενόμενη επανάσταση του 1908 στην Τουρκία.

67. ΑΥΣΕ ÖZIL, *Orthodox Christians in the Late Ottoman Empire: A Study of communal relations in Anatolia*, σειρά: SOAS/Routledge studies in the Middle East -19, εκδ. Routledge Press, London-New York 2013, σελ. 129, Table 7 (Στο εξής: ΑΥΣΕ ÖZIL, *Orthodox Christians*).

68. ΑΥΣΕ ÖZIL, *Orthodox Christians*, σελ. 129, Table 7, σημ. 2.

69. Πρόταση την οποία πρώτος εξέφρασε στα 1869 ο αρχιεπίσκοπος Πατρών και Ηλείας Νικηφόρος Καλογεράς, (μετέπειτα καθηγητής της Θεολογικής Σχολής Αθηνών) και δεύτερος στις 25/5/1906 ο αρχιμανδρίτης Ιωακείμ Αλεξόπουλος (μετέπειτα μητροπολίτης Βοστώνης, Φωκίδος και Δημητριάδος). Ε. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ, “Η διασπορά ως εκκλησιαστικό πρόβλημα. Ή περίπτωση του Πατριαρχικού Συνοδικού Τόμου του 1908 και τής άρσεώς του”, στο: [ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΝΤΑΚΗΣ, ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΜΠΑΛΑΤΣΟΥΚΑΣ και Πρωτ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΤΑΜΚΟΠΟΥΛΟΣ (έπιμ.), *Επιστημονική Έπιτηρίς, Αφιέρωμα στον Μακαριστό Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος κυρό Χριστόδουλο, Άνώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης*, εκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2011, 145-59 (148-9 ύποσ. 12-4), όπου σχετική βιβλιογραφία. (Στο εξής: Ε. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ, “Η διασπορά ως εκκλησιαστικό πρόβλημα”).

70. Πρόταση η οποία παρουσιάστηκε το 1905 στο περιοδικό *Νέα Σιών* και στη συνέχεια διατυπώθηκε από τον αρχιμ. Γρηγόριο Ζιγαβινό μέσα από άρθρο του στην *Εκκλησιαστική Αλήθεια*. Ε. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ, “Η διασπορά ως εκκλησιαστικό πρόβλημα”, 145-59 (149-50 ύποσ. 16-21), όπου σχετική βιβλιογραφία.

71. Αρχιμ. G. PAPAΘΟΜΑΣ, *Essai de bibliographie (ad hoc) pour l'étude des questions de l'Autocéphalie, de l'Autonomie et de la Diaspora (Contribution bibliographique à l'étude des questions-Essai préliminaire)*, σειρά: Νομοκανονική Βιβλιοθήκη -7, εκδ. Έπέκταση, Θεσσαλονίκη-Κατερίνη 2000, σελ. 69-105. W. KLEIN “Orthodoxe in der Diaspora. Zur Tradition der Integration” *Pastoral Theologie* 89 (2000), 74-86. Περιγραφή του ζητήματος με ένταξη στη ρωμαιοκαθολική θεώρηση υπό: G. GRIGORIȚĂ, *L'Autonomie Ecclésiastique selon la Législation Canonique Actuelle de l'Eglise Orthodoxe et de l'Eglise Catholique*, Étude canonique comparative, σειρά: Tesi Gregoriana Serie Diritto Canonico-86, εκδ. Editrice Pontificia Università Gregoriana, Roma 2011, σελ. 92.

Η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου επέφερε δραστική μείωση του συνολικού αριθμού του χριστιανικού κόσμου στην Τουρκία τόσο όσον αφορά την Ορθόδοξη Εκκλησία, όσο και τις λοιπές Αρμενικές και Νεστοριανικές χριστιανικές Ομολογίες⁷². Με τα γεγονότα της μικρασιατικής καταστροφής οι Τριγλιανοί υπέστησαν το 1915 τον πρώτο διωγμό τους και υποχρεώθηκαν σε μετεγκατάσταση στην Προύσα. Όταν το 1918 οι Τριγλιανοί επέστρεψαν από την εξορία τους βρήκαν την κωμόπολη της Τρίγλιας κατεστραμμένη. Τότε δέχθηκαν την υλική βοήθεια του Φ. Καβουνίδη και του Ι. Σάπαρη, οι οποίοι χρηματοδότησαν την αναστήλωση της κωμόπολης και των ναών της⁷³:

Α. Ο Φίλιππος Καβουνίδης (γεννήθηκε το 1875 στην Τρίγλια) νυμφεύθηκε την Αικατερίνη Καλαφάτη, τη μικρότερη αδερφή του αγιοποιηθέντος μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομου και απέκτησε μαζί της 7 παιδιά. Ασχολήθηκε αρχικά με το εμπόριο και σύντομα έγινε πλοιοκτήτης αφού σύμφωνα με παλιά συνήθεια, οι έμποροι αγόραζαν πλοία για τη μεταφορά των εμπορευμάτων τους. Στον στόλο του ανήκαν το ιστιοφόρο καϊκι “Ορθοδοξία”, το επιβατικό πλοίο “Τρίγλια” (είχε αγορασθεί ως θαλαμγός με το όνομα “Κικόνα”) και το φορτηγό πλοίο “Γνωσιθέα” (το όνομα της μητέρας του). Με την έκρηξη των Βαλκανικών Πολέμων και του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ο Καβουνίδης θέλοντας να ενισχύσει την Ελλάδα και να αποδυναμώσει την Οθωμανική Αυτοκρατορία έστειλε Μικρασιάτες νέους με τα πλοία του στην απέναντι ακτή του Αιγαίου προκειμένου να αποφύγουν τη στρατιωτική θητεία (μιας και ήταν Οθωμανοί υπήκοοι). Την πατριωτική του αυτή δράση σύντομα αντιλήφθηκαν οι Νεότουρκοι οι οποίοι και τον καταδίκασαν ερήμην σε θάνατο. Κρυφά, τον Ιούλιο του 1914, πήρε τη γυναίκα του και τα παιδιά του και με το πρόσχημα ότι θα πάει να δει το καινούριο πλοίο του “Γνωσιθέα”, μετέβη στην Κωνσταντινούπολη. Από εκεί έφυγε προκειμένου να βρει ασφαλέστερο καταφύγιο στην Ελλάδα⁷⁴.

Β. Ο άλλος Τριγλιανός ευεργέτης ήταν ο Ιωάννης Σάπαρης (γεννήθηκε το 1879 στην Τρίγλια). Θήτευσε κοντά σε μεγάλους εμπόρους (Κεχαγιά στην Προύσα και Γκίκογλου στην Κωνσταντινούπολη), εγκαταστάθηκε στο Βουκουρέσι, παντρεύτηκε και ίδρυσε υποκαταστήματα στο Γαλάτι, τη Βράϊλα και την Οδησό, όπου οικοδό-

72. K.-S. LATOURETTE, *A History of the Expansion of Christianity*, τ. 7, *Advance Through Storm: A.D. 1914 and After, with Concluding Generalizations*, εκδ. Eyre and Spottiswoode, London 1945, σελ. 40.

73. Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ, “Αύριο στην Τρίγλια γιορτάζονται τα 2^ο Καβουνίδια”, <https://blog.moudaniwn.gr/2019/11/22/ayrio-stin-triglia-giortazontai-ta-2a-kavounidia/> (ανακτήθηκε 30-3-20). Πρβλ. επεμβάσεις επισκευής 1920-22 Αγ. Στεφάνου και Παντοδασίλισσας. R. OUSTERHOUT, *Eastern Medieval Architecture*, σελ. 257. Πρβλ. C. MANGO και I. ŠEVČENKO, “Some Churches and Monasteries” 235-77 (239-40).

74. Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ, “Αύριο στην Τρίγλια γιορτάζονται τα 2^ο Καβουνίδια”, <https://blog.moudaniwn.gr/2019/11/22/ayrio-stin-triglia-giortazontai-ta-2a-kavounidia/> (ανακτήθηκε 30-3-20).

μπσε ατμόμυλο και αγόρασε ατμόπλοιο για να μεταφέρει τα εμπορεύματά του. Με την παράκληση του Χρυσοστόμου Σμύρνης δώρισε μεγάλο ποσό για την ανέγερση σχολείων, νεκροταφείου και αποβάθρας στην Τρίγλια και εκπαίδευσε πολλούς νέους Τριγλιανούς στο εμπόριο⁷⁵.

3. Η μετοίκηση στον Πειραιά και στη Ραφήνα

Τον Αύγουστο του 1922, με την κατάρρευση του Ελληνικού Μετώπου, ο Καβουνίδης ειδοποιήθηκε από την εφοροδημογεροντία της Τρίγλιας για τον κίνδυνο που διέτρεχαν οι Τριγλιανοί μετά την υποχώρηση του Ελληνικού Στρατού. Τότε στέλνει τα πλοία “Τρίγλια”, “General Gordon” και “Χελιδόνι” στο λιμανάκι της Τρίγλιας για να τους μεταφέρει ασφαλείς στην Ελλάδα. Αν και καταζητούμενος ο ίδιος από τις τουρκικές αρχές, επιβιβάζεται στο πλοίο του “Βιθυνία”, φθάνει κρυφά στην Τρίγλια και πηγαίνει στις εκκλησίες της Παντοβασιλίσσας, του Αγίου Ιωάννου, του Αγίου Δημητρίου, του Αγίου Γεωργίου και της Παναγίας Επίσκεψης, απ’ όπου παίρνει μαζί του τις θαυματουργές εικόνες της Παναγίας της Παντοβασιλίσσας, την Παναγία Επίσκεψη, τα Ευαγγέλια, τους Σταυρούς, τα αργυρά σκευή, τα άμφια, ακόμα και τα παλικά μουσικά όργανα της φιλαρμονικής της Τρίγλιας που ο ίδιος είχε δωρίσει στην κωμόπολη όταν μαζί με τον Ι. Σάπαρη το 1918 είχαν ξεκινήσει να την αναστηλώνουν.

Ελεύθεροι πια στην Ελλάδα οι Τριγλιανοί (πλην ελαχίστων που αποφάσισαν να παραμείνουν στον τόπο τους), κλήθηκαν να υποβάλουν δηλώσεις αναφορικά με την περιουσία που άφησαν στη Μ. Ασία. Σύμφωνα με τη γεωγραφική κατανομή τους συγκροτήθηκαν τρεις επιτροπές καταγραφής της περιουσίας τους στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη και στην Καβάλα, με σκοπό να εξετάσουν τις περιουσιακές δηλώσεις των Τριγλιανών και να καταλήξουν στην εκτίμηση των περιουσιών, αποτιμώντας την αξία τους σε Χρυσές Λίρες Τουρκίας. Από τη συνολική εικόνα της περιουσίας που καταγράφηκε προκύπτει ότι υπήρχαν πολλοί εύποροι αστοί και μεγαλοκτηματίες, κοντά στους οποίους συμβίωναν λιγότερο ευκατάστατοι αγρότες ή εργάτες, που διέθεταν περιορισμένα περιουσιακά στοιχεία⁷⁶.

Στη Ραφήνα του 1922-23 ο ανταγωνισμός των πλουσίων και ευπόρων αστών με τους πρώην αγρότες και τους εργάτες της Τρίγλιας κράτησε πολύ λίγο⁷⁷.

75. “Ιωάννης Σάπαρης. Ένας Άληθής Πατριώτης”, *Τριγλιανά Νέα, Έφημερίδα Συλλόγου Τριγλιανών*, αριθ. φ. 10 (12/5/1977), 8.

76. Α. ΚΛΑΨΗΣ, *Η Τριγλιανή Ανταλλάξιμη Περιουσία*, εκδ. Σύλλογος Τριγλιανών Ραφήνας-Δήμος Ραφήνας, Ραφήνα 2007, σελ. 46 (Στο εξής: Α. ΚΛΑΨΗΣ, *Περιουσία*).

77. Θ. ΠΙΣΤΙΚΙΔΗΣ, *Τρίγλια Ραφήνας*, Ραφήνα 1983, σελ. 129-30. Πρβλ. Α. ΚΛΑΨΗΣ, *Περιουσία*, σελ. 46-7, υποσ. 20.

Η πρώτη δημογεροντία της Νέας Τρίγλιας (Ραφήνας) έγραψε λίγο μετά την άφιξή της προς τους Τριγλιανούς της Αμερικής ότι: “...ἀπὸ τῆς 7ης Δεκεμβρίου παρελθόντος ἔτους ἀνεγνωρίσθη ὡς νομικὸν πρόσωπον διὰ τῆς ὑπ’ ἀριθ. 4705 ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν”, με σκοπό: α) τη διάσωση και στέγαση των συμπατριωτῶν και β) την οριστική και ομαδική εγκατάσταση “...ὄλων εἰς νέαν πόλιν, εἰς τὴν Τριγλίαν (ενν. τὴ Ραφήνα). Εὐλογημένη ἡ ὥρα! [...] ...παρεχωρήθη ἐπισημῶς τὸ κτῆμα Ραφήνα τοῦ κ. Ἀλεξ. Σκουζέ εἰς τὴν Δημογεροντίαν τῆς Νέας Τρίγλιας. Τὸ κτῆμα ἔχει 45 χιλιάδες στρέμματα, ἔχει παραπλεύρως μικρὸν ποταμόν, ἔχει ἄφθονα νερὰ εἰς βάθος 3 ἕως 4 μέτρων, ἔχει κατὰ τὰ τρία τέταρτα θαυμάσιον δάσος ἀπὸ πευκα, ἔχει ἀμπελῶνας, ἔχει πεδιάδας διὰ σιτᾶρι, κριθᾶρι καὶ κουκιά, ἔχει συκομωρέας διὰ μεταξουργίαν, ἔχει κλίμα πολὺ ὑγιεινόν. Ἡ παραλία του ἔχει πλατεῖαν ἀμμόδη διὰ λουτρὰ καὶ ἡ θάλασσά του εἶναι ὀνομαστή, διότι εἰς αὐτὴν ψαρεύονται τὰ ὠραιότερα καὶ περισσότερα ψάρια, τὰ ὁποῖα ἐξοδεύουν αἱ Ἀθῆναι... Οἱ Τριγλιανοὶ θὰ ἐπιδοθοῦν ἐδῶ εὐρέως εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἀλιείαν καὶ εἰς τὸ ὠραῖον δάσος θὰ εἰμποροῦν κατὰ τὰ ἀμερικανικὰ ὑποδείγματα ν’ ἀναπτύξουν περὶφημα τὴν κτηνοτροφίαν καὶ πτηνοτροφίαν μεταξὺ τῶν τόσων καὶ τόσων δασικῶν προϊόντων”⁷⁸.

Με την ανασυγκρότηση και ανοικοδόμηση του πρώτου οικισμού της πόλης μετά το 1927 ὅλοι εργάστηκαν για την μετατροπή της “...ἀπὸ κοινότητος εἰς σύγχρονον πόλιν”⁷⁹. Στα 1936 ἰδρύθηκε ἡ μητρόπολη Ἀττικής και Μεγαρίδος [AN 136/1936 (ΦΕΚ 417/Α’/25-9-36)] και μέσα στα ὅριά της συμπεριελήφθη ἡ Δυτική, Βόρεια και Ανατολική Ἀττική, με μητροπολίτη τον Ιάκωβο (1936-1967). Το 1939 ἡ μητρόπολη περιορίστηκε ἀπὸ τον Ιω. Μεταξά στην περιοχή των Μεγάρων (Αριστίνδην Σύνοδος) και ἡ Ραφήνα υπήχθη ἀπευθείας στην ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν. Το 1941 ἡ Ραφήνα υπήχθη και πάλι στη Μητρόπολη Ἀττικής και Μεγαρίδος μέχρι το 1974. Κατὰ τα ἔτη 1967-1974 τὴ μητρόπολη διαποίμανε ὁ μητροπολίτης Νικόδημος. Το 1974 ἰδρύθηκε ἡ μητρόπολη Μεσογαίας και Λαυρεωτικής [άρ. 6 παρ. 1 του ΝΔ 411 (ΦΕΚ 134/Α’/16-5-1974)] με πρῶτο μητροπολίτη τον Ἀγαθόνικο (1974-2004) και δεύτερο τον Νικόλαο (2004-σήμερα).

Ἡ πόλη της Ραφήνας ἀνήκει στην Α’ ἀρχιερατική περιφέρεια Σπάτων-Ραφήνας της Ι. Μ. Μεσογαίας και Λαυρεωτικής, στην οποία ἀνήκουν ἐπίσης τα Σπάτα και το

78. ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ ΝΕΑΣ ΤΡΙΓΛΙΑΣ (ΡΑΦΗΝΑΣ) “Ἐπιστολὴ τῆς Πρώτης Δημογεροντίας τῆς Νέας Τρίγλιας, Ραφήνας πρὸς τοὺς Τριγλιανούς τῆς Ἀμερικής” Τριγλιανὰ Νέα, Ἐφημερίδα Συλλόγου Τριγλιανῶν ἀριθ. φ. 10 (12/5/1977) 6.

79. Πρακτικά Κοινοτικῶ Συμβουλίου Ραφήνας, (Πρ. 2/29-11-1929). Πρβλ. Γ. ΚΟΥΖΑΣ, “Ὁψεις της καθημερινῆς ζωῆς στη Ραφήνα του Μεσοπολέμου μέσα ἀπὸ τα πρακτικά των συμβουλίων της Κοινότητος”, στο: [ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Δ. ΣΤΕΦΑΝΗΣ (ἐπιστ. ἐπιμ.), Πρακτικά ΙΒ’ Ἐπιστημονικῆς Συνάντησης ΝΑ. Ἀττικής: Παλλήνη, 30 Νοεμβρίου-3 Δεκεμβρίου 2006, Ἐταιρεία Μελετῶν Νοτιοανατολικῆς Ἀττικής, ἐκδ. ΑΩ], Καλύβια Θεορικού Ἀττικής 2008, 633-57 (636 ὑποσ. 16).

Πικέρμι. Στη Ραφήνα ανήκουν 4 ναοί: 1) Κοιμήσεως της Θεοτόκου Παντοβασιλίσσης, 2) Αγ. Τριάδας Περιβολακίων, 3) Αναλήψεως Κυρίου, 4) Κοιμήσεως Θεοτόκου Περιβολακίων⁸⁰.

Η Ραφήνα διαθέτει την ποδοσφαιρική ομάδα “Τρίγλια Ραφήνας”, με πολλές επιτυχίες στο ενεργητικό της, ενώ στο όνομα του ιδρυτή της πασίγνωστης στους παλιούς Πειραιώτες “*Αιμοπλοΐας Φιλίππου Καβουνίδη*” (ευεργέτη των Τριγλιανών), λειτουργεί δημοτικός φορέας που δραστηριοποιείται σε παιδικούς σταθμούς, κατασκηνώσεις, ΚΑΠΗ, και διοργανώνει πολιτιστικά δρώμενα. Για την εξέχουσα δράση των Φ. Καβουνίδη και Ι. Σάπαρη και τη σημαντικότερη βοήθειά τους προς τους συμπατριώτες τους, οι κοινότητες των Τριγλιανών ανά την Ελλάδα, τους τιμούν κάθε χρόνο μαζί με τον εκ Τριγλίας μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο, με προτομές στη Ραφήνα, την Πτολεμαΐδα και σε κεντρικές πλατείες πανελλαδικά. Η δημοτική αρχή της Ραφήνας εκτός από την οδό Τριγλίας που ξεκινάει από την Παναγία Παντοβασιλίσσα, έχει ονοματοδοτήσει και τις οδούς Χρυσόστομου Σμύρνης, Φ. Καβουνίδου, και Ι. Σάπαρη.

Από τη σύντομη περιγραφή της εκκλησιαστικής ιστορίας της παλιάς νέας Τρίγλιας εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι ολίγοι στον αριθμό και εργατικοί Τριγλιανοί ουδέποτε έπαψαν να στέκονται αρωγοί στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, γεγονός που θα αναδειχθεί διεξοδικότερα σε εκτεταμένη εργασία μας επί του θέματος. Ουδέποτε οι Τριγλιανοί ξέχασαν τον συνάνθρωπο ανεξάρτητα από την κοινωνική τάξη τους, ακριβώς γιατί από τον τόπο τους είχαν λάβει μια ξεχωριστή, διαχρονική παιδεία. Αυτήν του Έλληνα. Και αυτή η διαχρονική παιδεία των Ελλήνων μυθολογικά διήλθε από τον Ξένιο Δία, ιστορικά παγιώθηκε μέσα από την ελληνική φιλοξενία και θρησκευτικά σμιλεύθηκε από τους Καππαδόκες Πατέρες και τους εκ Καππαδοκίας ηγούμενους του Αγ. Στεφάνου και του Μηδικίου της Τρίγλιας με την έννοια του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού. Οι Τριγλιανοί κόμισαν στη νέα Τρίγλια-Ραφήνα πολιτισμό, ήθος και περισσότερη Ελλάδα.

Περίληψη

Εξετάζεται η ιστορική και εκκλησιαστική προέλευση των εκ Τριγλίας Μικρασιατών (σημ. Zeytinbaşı) που εγκαταστάθηκαν στη Ραφήνα, με πρόσθετες ιστορικές πληροφορίες για τη θέση της Τοπικής Εκκλησιαστικής Ιστορίας της μητρόπολης από την οποία προήλθαν. Ερευνάται ο τοπικός μοναχισμός, οι σχέσεις της Τρίγλιας με τις λοιπές τοπικές Εκκλησίες και το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με ιστορική τεκμηρί-

80. *Δίπτυχα της Έκκλησίας της Ελλάδος, Κανονάριον – Έπετηρίς, έκδ. Άποστολικής Διακονίας της Έκκλησίας της Ελλάδος, Άθηναι 2020, σελ. 742-8 (743).*

ωση του επισκοπικού καταλόγου έως και τη μικρασιατική καταστροφή. Επιχειρείται βραχεία εκκλησιαστική προσέγγιση της εποχής μετά την αρχική εγκατάσταση των πρώτων Τριγλιανών προσφύγων στη Ραφήνα, και η εκ των πηγών τεκμηρίωση των προσδοκιών τους. Τέλος γίνεται αναφορά στη φροντίδα τους για τα κοινά της νέας πόλης τους, μέσα από πολιτιστικές, πολιτισμικές και εκκλησιαστικές δραστηριότητες, αφού με επίκεντρο τον εμβληματικό Ιερό Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου Παντοβασιλίσσης Ραφήνας δημιουργήθηκε ένας από τους πρώτους οικιστικούς πυρήνες της περιοχής.

Summary

In this paper, the historical and ecclesiastical origins of the Triglia Minorasians (nowadays Zeytinbağı) settled in Rafina, with the additional historical information on the location of the Local Ecclesiastical History of the Diocese they belonged to, are examined. Local monasticism is invigilated as well, in accordance to Triglia's relations with the surrounding local churches and the Ecumenical Patriarchate. An Orthodox-christian bishops' list up to the Asia Minor catastrophe with historical documentation is also included. A little after the initial settlement of the Triglian refugees in Rafina, we have a source documenting their major expectations. Finally, a special reference is made to their care for the commonalities of their new city, through cultural and ecclesiastical activities, with a focus on the emblematic Church dedicated to the Dormition of the Virgin Mary (Pantovasilissa), one of the first residential cores in the area.

